

Макроекономіка

Ірина ЗВАРИЧ

**НАПРЯМИ ФОРМУВАННЯ
НАЦІОНАЛЬНОЇ СТРАТЕГІЇ
ВХОДЖЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ ПІДПРИЄМСТВ
У МІЖНАРОДНІ ВИРОБНИЧІ МЕРЕЖІ ЄВРОПИ****Резюме**

Визначено основні країни-партнери України та її галузеві пріоритети при цьому. Розроблено основні напрями входження в міжнародні виробничі мережі (МВМ) Європи. На основі цього запропоновано напрями формування національної стратегії входження вітчизняних підприємств у міжнародні виробничі мережі Європи.

Ключові слова

Міжнародні виробничі мережі, галузеві пріоритети, стратегії входження вітчизняних підприємств, країни-партнери (стратегічні, пріоритетні, потенційні).

Класифікація за JEL: L11.

© Ірина Зварич, 2010.

Зварич Ірина, викладач кафедри міжнародного економічного партнерства, Тернопільський національний економічний університет, Україна.

Вступ

На сучасному етапі характерною ознакою глобалізації світогосподарського розвитку стає інтернаціоналізація виробництва. Відповідно актуалізується проблематика формування міжнародних виробничих мереж (МВМ) як особливої форми виробничого співробітництва підприємств різної національної належності на основі партнерських відносин. Яскравим свідченням посилення окресленої тенденції є той факт, що вже зараз у Європі інтенсивно формуються міжнародні виробничі мережі в усіх галузях переробної промисловості, але цей процес ще далекий від завершення.

Ця проблематика перебуває в центрі уваги провідних міжнародних організацій, зокрема Світового банку, МВФ, ОЕСР. За їх прогнозами, вже у 2020 р. на МВМ припадатиме 78 % сукупного світового виробництва промислової продукції. Активне входження України в МВМ Європи набуває пріоритетного значення у процесі формування міжнародних конкурентних переваг вітчизняної промисловості як основи її майбутнього економічного зростання. Саме такий напрям міжнародного економічного співробітництва вітчизняних підприємств дасть змогу подолати рудиментну фрагментарність виробничої структури України, сировинну спрямованість експорту і забезпечити зростання зайнятості в промисловості, оновлення технологічної бази, доступ до зарубіжних ринків.

Різним аспектам досліджуваної проблематики приділяли і приділяють увагу зарубіжні та вітчизняні вчені, зокрема Н. Михайленко, Д. Лук'яненко, В. Сіденко, С. Соколенко, Р. Джоунс, П. Дікен, Б. Длухош, В. Етеєр, Г. Кержковський, П. Кругман, К. Ланкастер, Р. Фінстра, Г. Хенсон, Е. Хелпман.

1. Визначення країн-партнерів та їх галузевих пріоритетів у співпраці з Україною

Будь-яка цілеспрямована діяльність потребує стратегії, що передбачає наявність стратегічної мети, орієнтирів, чіткого регламентування умов і мотивів прийняття рішень на всіх рівнях. Таким чином, ідеться про впорядкування всіх аспектів входження вітчизняних підприємств у МВМ ЄС у єдиній системі, що становитиме основу національної стратегії входження України у МВМ Європи.

Ефективна реалізація такої стратегії можлива за умови наявності в Україні чіткої позиції уряду стосовно забезпечення ефективної та активної

мережевої позиції нашої країни щодо галузевої спеціалізації країн-партнерів ЄС і їх структурної близькості до України. Це дасть змогу Україні забезпечити ефективну реалізацію потенціалу країни щодо входження в мережеві виробничі структури Європи на основі формування ключових детермінант ефектної мережевої взаємодії підприємств відповідних галузей.

Отже, запропоновано застосовувати методика визначення мережевої позиції України і на її основі формувати систему пріоритетів участі України у процесі формування МВМ. За результатами аналізу ми пропонуємо:

1) на основі сформованих ядер галузевої активності країн ЄС у межах МВМ визначати галузеві пріоритети України в межах МВМ, а саме конкретні країни-партнери (стратегічні, пріоритетні, потенційні);

2) за групами країн ЄС визначати країни-партнери (стратегічні, пріоритетні, потенційні) за мірою структурної подібності;

3) встановлювати їх мережеві позиції та зіставляти з зовнішньоекономічними пріоритетами України та її промисловою політикою.

Таким чином, сформовано матрицю країн-партнерів України (табл. 1) за галузями економіки з урахуванням критеріїв прийняття конкретних рішень щодо входження участі українських підприємств у МВМ окремих країн ЄС з урахуванням міри подібності за цими критеріями. Така матриця дає змогу метою ідентифікувати країни-партнери України в кожній із досліджуваних галузей.

Таким чином, за результатами дослідження, у галузі виробництва машин та устаткування партнерами України у створенні МВМ є Франція, Фінляндія, Чехія, Словенія, Литва, Латвія, Естонія.

У галузі хімічного виробництва країнами-партнерами мають стати Швеція та Фінляндія; у легкій промисловості: Франція, Фінляндія, Нідерланди, Литва, Словенія, Словаччина, Польща; у виробництві гумових та пластмасових виробів Угорщина ідентифікована для України як країна-партнер; Фінляндія, Естонія та Словенія є партнерами для України в деревообробній промисловості, крім виробництва меблів; у виробництві електронних, електричних та оптичних виробів Франція, Литва визначені як стратегічні країни-партнери.

За угрупованням країн ЄС визначено країни-партнери (стратегічні, пріоритетні, потенційні) за мірою структурної подібності на основі проведеного дослідження. Зокрема:

- *стратегічні*: Угорщина, Словенія, Швеція, Франція, Фінляндія, Чехія, Португалія, Польща;
- *пріоритетні*: Німеччина, Нідерланди, Словаччина, Греція;
- *потенційні*: Литва, Італія, Ірландія, Іспанія, Великобританія, Латвія, Естонія, Бельгія, Данія, Австрія.

Таблиця 1

Матриця країн-партнерів та їх галузевих пріоритетів

	«Ядро» – машини та устатку- вання	«Ядро» – хімічне виробни- цтво	«Ядро» – легка промис- ловість	«Ядро» – виробни- цтва гу- мових та пласти- кових виробів	«Ядро» – дерево- обробна промис- ловість	«Ядро» – виробни- цтво електро- устатку- вання	Індекс Салаї	Індекс Гатєва
Кількість підпри- ємств за видами промис- лової ді- яльності	Франція Велико- британія Бельгія	Італія Португа- лія	Італія Греція Іспанія Франція	Італія Франція Велико- британія Україна Чехія Угорщина	Греція	Греція Польща Франція	Литва Італія Латвія Словач- чина Ірландія	Польща Франція Фінляндія Угорщина
Експорт готової продукції	Швеція Португа- лія Греція Чехія Словенія Латвія	Бельгія Швеція Португа- лія	Німеччи- на Ірландія	Італія Франція Велико- британія Україна Чехія Угорщина	Ірландія Іспанія Німеччи- на Іспанія	Велико- британія Греція Литва	Угорщина Чехія Словенія Швеція Фінляндія	Литва Польща Словач- чина Естонія Латвія Словенія
Імпорт промід- ної про- дукції	Бельгія Греція Ірландія Фінляндія Німеччи- на	Іспанія Італія Греція Нідерла- нди Фінляндія	Фінляндія Нідерла- нди Греція Бельгія	Німеччи- на Бельгія Нідерла- нди Греція	Бельгія Греція Іспанія Італія Нідерла- нди Фінляндія	Німеччи- на Бельгія	Чехія Швеція Франція Фінляндія Угорщина	Польща Португа- лія Литва Чехія Угорщина Данія
Імпорт готової продукції	Чехія Естонія Латвія Литва Словенія Бельгія	Бельгія Швеція Нідерла- нди	Бельгія Іспанія Нідерла- нди Фінляндія	Італія Франція Велико- британія Україна Чехія Угорщина	Німеччи- на Словенія Естонія Ірландія Іспанія	Греція Велико- британія Франція Литва	Швеція Нідерла- нди Литва Фінляндія	Польща Литва Латвія Естонія Словач- чина
Випуск продукції	Німеччи- на Португа- лія Греція	Ірландія Греція Італія Португа- лія Німеччи- на	Бельгія Італія Угорщина Латвія Литва Словенія Словач- чина	Бельгія Італія	Ірландія Португа- лія	Бельгія Німеччи- на Велико- британія Польща	Швеція Нідерла- нди Литва	Латвія Литва Словенія Словач- чина
Кількість зайнятих	Німеччи- на Італія Португа- лія	Нідерла- нди Німеччи- на Італія Португа- лія	Польща Чехія Італія Португа- лія	Португа- лія Італія Франція	Литва Португа- лія Франція	Німеччи- на Італія Португа- лія Іспанія	Угорщина Словенія Чехія	Словач- чина Польща Велико- британія Литва

Джерело: складено автором.

Зіставляючи напрями і види взаємодії в межах МВМ, можна сформулювати позицію як уряду, так і окремих підприємств, щодо вибору форми співпраці з основними підприємствами-лідерами галузевих мереж у ЄС (див. табл. 2).

Таблиця 2

Найбільші підприємства Європи та країни їх належності

Галузь	Підприємства	Країни
Машинобудування	FIAT	Франція, Італія, Іспанія, Польща, Німеччина
	RENAULT	Франція, Словенія, Іспанія, Великобританія
	PSA	Чехія, Франція, Італія, Португалія, Словаччина, Іспанія, Великобританія
	BMW	Австрія, Німеччина, Великобританія
	Volkswagen	Бельгія, Чехія, Франція, Німеччина, Угорщина, Італія, Польща, Португалія, Словаччина, Іспанія, Великобританія
Деревообробна промисловість	XXXLutz	Австрія, Німеччина, Чехія
	Jesper office A/S	Данія, Україна
	Tableras de Fibrassa	Франція, Нідерланди, Великобританія, Португалія, Іспанія
	M-Real France SAS	Німеччина, Франція, Австрія, Фінляндія, Швеція
	Smurfit Ireland Ltd.	Італія, Великобританія, Німеччина, Франція, Іспанія, Португалія
	Metso Corporation	Італія, Швеція, Франція, Чехія
	Svenska Cellulosa Aktiebolaget SCA	Німеччина, Великобританія, Франція, Швеція
Хімічне виробництво	Stolt-Nielsen Sociedad Anonima	Великобританія, Італія, Іспанія, Німеччина, Нідерланди
	OLA de Petroleos S A	Іспанія
	Totalfinaelf France	Франція, Італія, Нідерланди
Виробництво гумових та пластикових виробів	Ovako Steel AB	Швеція, Фінляндія, Італія, Нідерланди
	Continental AG	Німеччина, Словаччина, Великобританія
	Master Plast Ltd.	Німеччина, Італія, Швеція, Великобританія

Джерело: складено автором.

Необхідно зазначити, що, відповідно до Державної програми економічного та соціального розвитку України на 2010 рік та Державної програми розвитку промисловості на 2003–2011 рр., одним з основних напрямів реформування системи управління промисловістю є застосування нових стратегій управління шляхом переходу до випереджальних багатовекторних спрямовуючих дій. Масштаби промислового комплексу України не дають можливості вирішити всі проблеми вітчизняної промисловості в межах однієї програми. Тому процес формування національної стратегії входження вітчизняних підприємств у міжнародні виробничі мережі має враховувати вищезазначену проблематику і починатися з розробки системи пріоритетів щодо вирішення ключових питань та активізації розвитку окремих галузей і ідентифікації пріоритетних напрямів розвитку промисловості.

Зокрема, одним з основних завдань нині є нарощування обсягів випуску передусім технічно складних товарів широкого вжитку та тих товарів, які найбільшою мірою стимулюють внутрішній попит і підвищення особистого кінцевого споживання.

Стосовно багатьох видів промислової продукції підприємства різних галузей уже заявили про себе як про конкурентоспроможні суб'єкти на зовнішньому ринку. Однак їх позиції поки що недостатньо стійкі через внутрішні проблеми, зокрема відсутність інвестиційних ресурсів і коливання кон'юнктури на світовому ринку. Тому на їх підтримку повинні бути спрямовані основні зусилля у проведенні промислової політики.

2. Основні напрямки входження в МВМ Європи

Виконання поставлених завдань розвитку промисловості буде здійснюватися через систему галузевих програм розвитку, які включатимуть:

- стимулювання розвитку експортоорієнтованих та імпортозамінних промислових виробництв у районах, що мають для цього сприятливі умови;
- розвиток вільних (спеціальних) економічних зон та активізація прикордонного та транскордонного, у т. ч. єврорегіонального, співробітництва.

Основні завдання, які ми вказали вище, найефективніше можуть бути розв'язані в межах національної концепції входження України у МВМ ЄС, а тому така концепція і відповідна стратегія мають бути тісно інтегрованими з програмою розвитку промисловості України. При цьому запропоновано використовувати такі стратегії: стратегія «переслідування» («копіювання»), яка полягає в освоєнні промисловістю конкурентоспроможної продукції, ко-

тру вже виробляють у розвинутих країнах, зокрема в галузях обробки деревини, випуску гумових та пластикових виробів і виробництві електрообладнання. Стратегія «лідерних технологій», яка передбачає використання власних досягнень для створення нових видів продукції та технологій, формування попиту на них і вихід на нові ринки в легкій та хімічній промисловості. «Проривна» стратегія, яка полягає у створенні принципово нових видів продукції у виробництві хімічної промисловості та виробництві машин і устаткування [9].

Таким чином, це можна розглядати як основу для партнерських відносин, що розширюють можливості України при використанні таких форм міжнародного економічного співробітництва:

1) включення українських підприємств у виробничі мережі Європи на умовах субпідряду, що поглиблює міжнародний розподіл праці і тим самим дає змогу вирішувати наявні проблеми партнерів, частково за рахунок поширення інновацій. При цьому звертають увагу на необхідність узгодження інтересів країн-партнерів у контексті чинного нормативно-правового середовища їх діяльності;

2) виробнича кооперація як співпраця рівноправних партнерів. На даний момент виробничу кооперацію визначають як основу сучасних світогосподарських відносин, прискорювач розвитку країн-партнерів, що проявляється в різних видах угод типу ліцензійних та компенсаційних;

3) створення спільних підприємств як вищої форми інтеграційного поглиблення співпраці. Таким чином, можна очікувати на хороший доступ до фінансових ринків, зокрема на приплив іноземних інвестицій, що, у свою чергу, стимулюватиме потік виробничих технологій. Крім того, досягається «ефект масштабу» при забезпеченості ринкової ефективності;

4) включення українських підприємств у європейські корпоративні мережі, що полегшить подолання бар'єрів входу на ринок ЄС і забезпечить ефект масштабу збуту.

При цьому потрібно мати на увазі, що Світовий банк у своєму звіті 2009 р. наголошує на системному підході до виробничих мережевих відносин, який зорієнтований на міжнародний (мезо), національний (макро) та локальний рівні або на рівні підприємств (мікрорівень). Відповідно до цього, необхідно чітко розмежувати розподіл стратегічних завдань щодо кожного з рівнів і забезпечити розмежування повноважень і функціонального призначення інституцій-реалізаторів стратегії входження підприємств України у МВМ Європи в межах цього процесу.

Таким чином, інституції-реалізатори варто розглядати в контексті рівнів їх функціональної належності, а саме:

- *міжнародний рівень*: Міжнародна організація промислового розвитку UNIDO, МЗС України;

- *національний рівень*: Міністерство економіки України: департамент розвитку базових галузей промисловості та виробничої інфраструктури (відділ економіки вугільної, нафтової та газової промисловості, відділ економіки чорної та кольорової металургії, відділ економіки хімічного та нафтохімічного комплексів, відділ економіки розвитку енергетики, відділ економіки машинобудівного та оборонного комплексів; департамент реалізації соціальної політики, у складі якого працює відділ економіки виробництва непродовольчих товарів та послуг); Міністерство промислової політики України; Міністерство машинобудування, військово-промислового комплексу та конверсії;
- *рівень підприємств*: а) державні комітети з легкої та текстильної промисловості; б) з нафти та газу; вугільної промисловості; в) торгово-промислова палата; обласні держадміністрації.

Реалізація стратегії входження підприємств України в міжнародні виробничі мережі передбачає виконання низки функцій (дій) на різних рівнях їх реалізації.

- 1) удосконалення вже наявної та сприяння посиленню функціональної спрямованості взаємодії з регіонами (країнами);
- 2) розробка нових, розвиток та уточнення наявних програм у галузевому контексті їх розгляду;
- 3) розробка щорічних, щоквартальних оглядів (матриць мережевих позицій країн-партнерів України) з метою налагодження ефективної співпраці між вітчизняними підприємствами та МВМ Європи;
- 4) розробка національної стратегії та внесення до неї пріоритетів держави щодо стратегічної участі вітчизняних підприємств у міжнародних виробничих мережах з урахуванням системи детермінант;
- 5) сприяння та обов'язкове проведення моніторингу та прогнозування стану мережевої позиції країни та її стратегічних і потенційних партнерів.

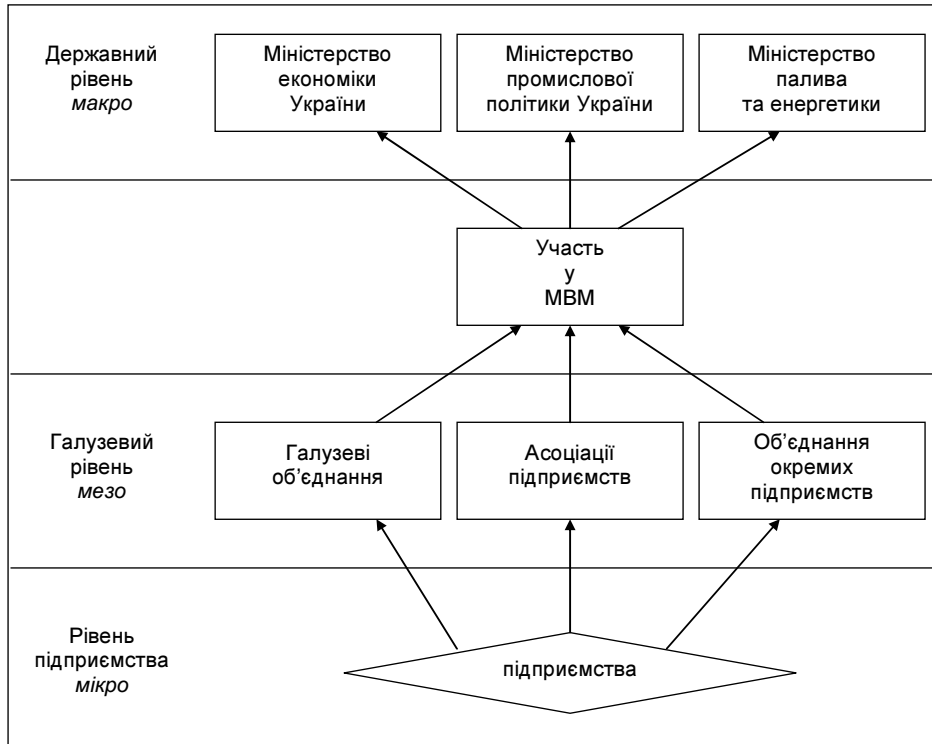
Отже, має бути забезпечено багаторівневу взаємодію інституцій-реалізаторів стратегії входження України у МВМ Європи, що дала б змогу вітчизняним підприємствам ефективно реалізувати свої конкурентні можливості в галузевих мережах ЄС (див. рис. 1).

Така взаємодія потребує організаційної системи інформаційного забезпечення цього процесу (див. рис. 2). В умовах обмеженості ресурсів запропоновано створювати систему мережевого типу, до якої буде включено наявні інституційні одиниці (профільні міністерства, організації, органи влади тощо).

Відповідно запропоновано створити координаційний центр з участі українських підприємств у МВМ, який забезпечуватиме супровід вітчизняних підприємств у процесі їх інтеграції у МВМ, надаватиме інформаційні та консультаційні послуги, захищатиме їхні стратегічні інтереси з урахуванням національних інтересів.

Рисунок 1

Багаторівнева взаємодія при входженні у МВМ

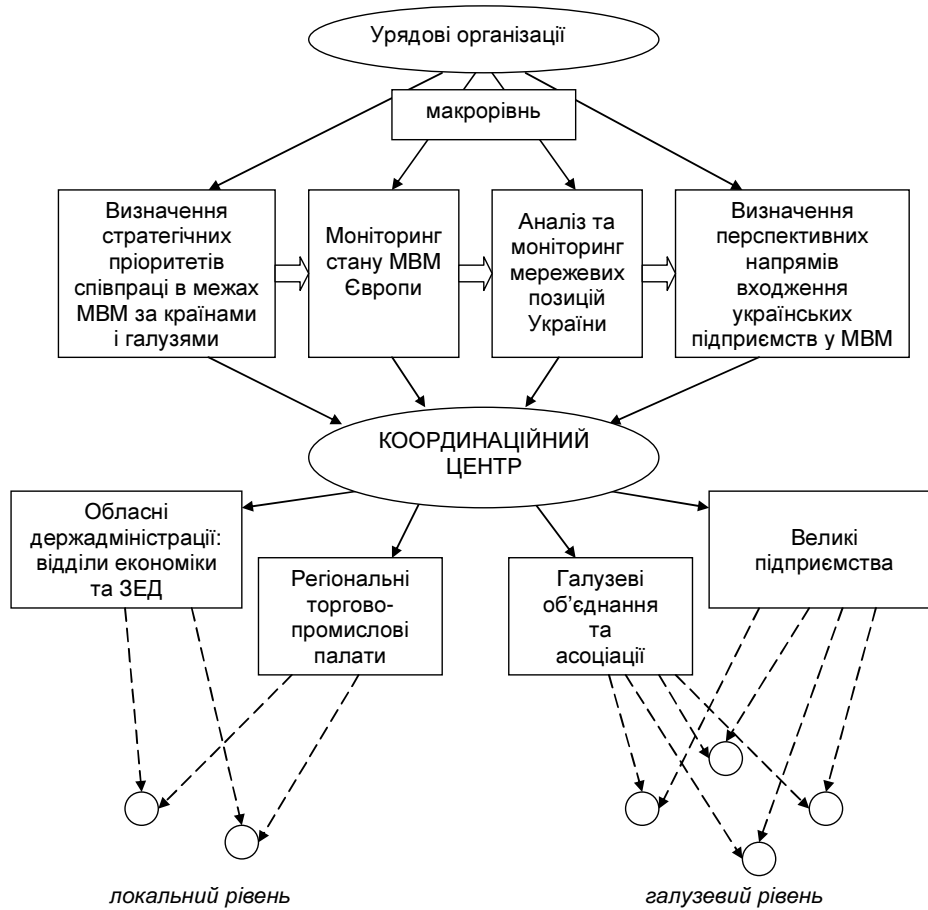
Джерело: складено автором.

Отже, вищезазначений центр синхронізуватиме діяльність профільних міністерств (див. рис. 3) у частині тих функціональних обов'язків, які покликані забезпечити ефективну участь вітчизняних підприємств у МВМ.

Пропонуємо розпочати процес створення національної бази даних партнерів з міжнародних виробничих зв'язків для українських підприємств різних галузей промисловості, що дала б змогу в найкоротший термін знайти необхідну інформацію про потенційних партнерів і можливі форми співпраці між ними. Концептуальну структуру такої бази даних представлено на рис. 4.

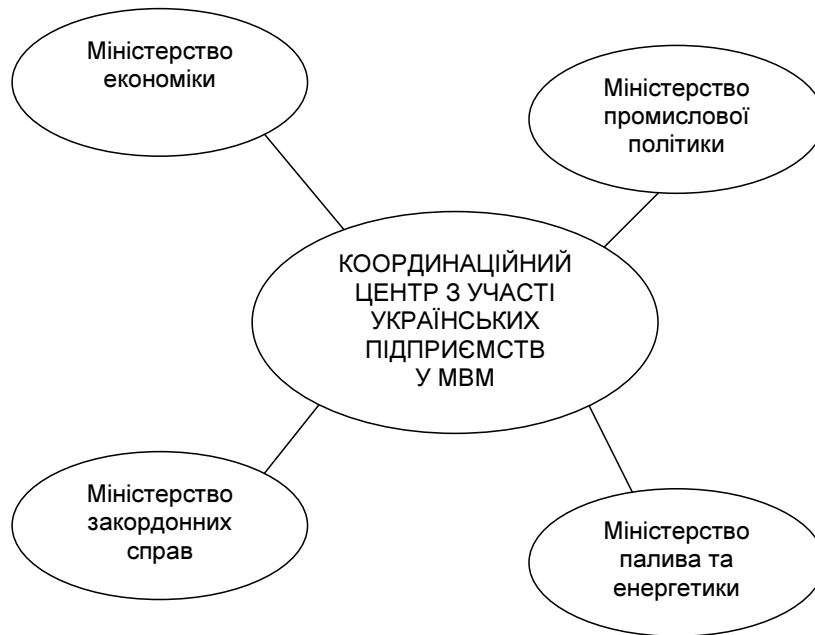
Рисунок 2

Схема інституційного супроводу та інформаційного забезпечення процесу входження українських підприємств у міжнародні виробничі мережі Європи

Джерело: складено автором.

Рисунок 3

Схема синхронізації та координації профільних міністерств

Джерело: складено автором.

Рисунок 4

Концептуальна схема бази даних потенційних партнерів по МВМ

	Країни	Провідні представники (підприємства)	Ступінь участі	Форми
Галузь			<ul style="list-style-type: none"> • постачання напівфабрикатів; • виконання базових функцій; • виконання проміжних замовлень тощо 	<ul style="list-style-type: none"> • Концерн • Альянс • СП • Об'єднання • Виробнича кооперація • Виробничий аутсорсинг тощо

Джерело: складено автором.

У сукупності запропоновані заходи сприятимуть формуванню ефективною мережевою позиції України та забезпеченню практичної підтримки міжнародних виробничих зв'язків вітчизняних підприємств з іноземними партнерами. Пропонуємо кабінету міністрів України ініціювати розробку національної стратегії входження вітчизняних підприємств у МВМ як складової її промислової політики.

Висновки

Визначено стратегічні напрями забезпечення ефективної участі України в процесах формування МВМ у Європі та розроблено методику визначення мережевою позиції для України, що дало змогу сформулювати багаторівневу систему пріоритетів міжнародного виробничого співробітництва України з країнами ЄС та визначити основних партнерів із входження України в МВМ Європи за галузями промисловості та формами співробітництва.

Сформовано комплекс стратегічних напрямів забезпечення ефективної участі України у процесах формування МВМ у Європі та відповідну до нього систему пріоритетів щодо реалізації стратегії входження вітчизняних підприємств у міжнародні виробничі мережі за умови виконання низки функцій інституцій-реалізаторів цієї стратегії в контексті рівнів їх функціональної належності та мережевих можливостей нашої країни. При цьому першочерговим завданням держави потрібно вважати вдосконалення механізмів та інструментів державного стимулювання підприємств до активної участі у процесах формування МВМ Європи, що дасть змогу відновити потенціал майбутнього зростання економіки України.

Література

1. Геец В. Специальные экономические зоны: «черные дыры» или точки экономического роста / В. Геец, В. Семиноженко // Зеркало недели. – 2006. – № 44. – С. 10.
2. Дайнен Д. Дедалі міцніший союз. Курс європейської інтеграції / Д. Дайнен ; пер. з англ. – К.: К.І.С., 2006. – 696 с.
3. Європейська комісія [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page/portal/eurostat/home/>.
4. Иванов Д. А. Производственные сети – эффективное инновационное направление национальной промышленной политики / Д. А. Иванов // Региональная промышленная политика. – 2004. – № 3.

5. Основні положення Звіту про Конкурентоспроможність України 2008. Назустріч економічному зростанню та процвітанню / ред. М. Дрзенік Хану, Т. Гейгер. – Женева: Всесвітній Економічний Форум, 2008.
6. Оценка рынков, технологий, опыта. Роль глобальных цепочек начисления стоимости. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до журн. <http://www.adb.org/Documents/Translations/Russian/CAREC-Notes/CAREC-Value-Chains-RU.pdf>.
7. Соколенко С. Стратегії економічного росту та формування нових виробничих систем в епоху глобалізації / С. Соколенко // Економічний часопис. – 2003. – XXI. – № 5. – С. 9–16.
8. Спільний європейський економічний простір : гармонізація міжрегіональних суперечностей : монографія / за ред. Д. Г. Лук'яненка, В. І. Чужикова. – К.: КНЕУ, 2007. – 544 с.
9. Стратегія розвитку України у період до 2020 року. / Національна стратегічна Асамблея – Стратегія розвитку країни. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/system.

Стаття надійшла до редакції 25 червня 2010 р.